

В.Л. Черненко, В.В. Склярєвська, С.А. Лисак, К.М. Черненко,
Інститут овочівництва і баштанництва УААН

СПОСОБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІНФЕКЦІЙНОГО МАТЕРІАЛУ *ALTERNARIA SOLANI* Ell et Mart. (Sor.).

*В лабораторних умовах було досліджено вплив деяких чинників на тривалість та якість збереження інфекційного матеріалу збудника – *Alternaria solani* в герметичних і негерметичних ємкостях. Показано накопичення і ефективне зберігання інфекційного матеріалу збудника *Alternaria solani* в спеціальному досліді.*

Ключові слова: уражені плоди томата, збудник – *Alternaria solani*.

Вступ. Загальні відомості свідчать, що життя окремого гриба, як живої істоти, є короточасним [2, 3]. Відновлення інфекційного початку грибів залежить від умов перезимівлі [1]. Тривалість і якість зберігання інфекційного матеріалу, який в подальшому може бути використаним для штучного зараження, також є суттєвим і важливим для селекції на стійкість. Саме це зобов'язує дослідника володіти рядом біологічних положень стосовно правильного його збору, збереження, наросування, перевірки життєздатності, патогенності, вірулентності, зараження рослин, правильності обліку ураженості та інше.

Матеріал і методика. Для з'ясування можливості якомога більшого накопичення і ефективного зберігання інфекційного матеріалу збудника *Alternaria solani* (з мінімальними втратами його вірулентності) закладений спеціальний дослід. Мета якого – виявити тривалість і якість збереження інфекції цього збудника в лабораторних умовах.

У дослідженні був задіяний інфекційний матеріал, зібраний з уражених плодів томата у фазу масового досягання [5, 7]. Для цього, уражені плями плодів вирізали, розклали на стерильне скло і висушували при температурі 25-27⁰С до вологості 12%. Потім висушені уражені частки плодів закладали у скляні ємкості, які закривали - герметично (варіанти 3, 4) та негерметично (варіанти 1, 2). Ці ємкості ставили на зберігання при температурі 20-25⁰С (термостат) і 3-5⁰С (холодильник). Контролем © Черненко В.Л., Склярєвська В.В., Лисак С.А., Черненко К.М., 2009.

служував варіант 5 зі зберіганням уражених висушених часток плодів у паперових пакетах при температурі 20-25 °С. Життєздатність конідій визначали до закладання і в процесі збереження до моменту остаточної її втрати [6].

Результати та обговорення. Тривалість збереження життєздатності інфекційного матеріалу, а саме конідій на уражених сухих частках плодів, по варіантах досліду мала суттєву різницю (табл.). Так, для варіантів з ємностями, які були закриті герметично і негерметично, тривалість збільшувалась на 2,5 - 14 місяців у порівнянні із зберіганням у паперових пакетах (контроль).

Збереженість інфекційного початку збудника ранньої сухої плямистості томата (2005-2008 рр.)

Варіант, № п/п	Температурний режим	Тривалість Lim _{min-max} , місяці	Проростання конідій через рік зберігання, %, X±Sx
Негерметично закриті ємності * при температурі зберігання:			
1	3-5 °С	18-19	69,4±1,34
2	20-25 °С	14-15	48,3±0,55
Герметично закриті ємності ** при температурі зберігання:			
3	3-5 °С	5-6	0
4	20-25 °С	4,5-5	0
Паперові пакети			
5	20-25 °С (контроль)	3-3,5	0

Примітка: * - поліетиленовою кришкою;

** - поліетиленовою кришкою, яка була запаяна парафіном.

Зазначимо, що в ємностях, закритих негерметично (варіанти 2, 3), конідії зберігалися краще. Тривалість зберігання в порівнянні із варіантом "закриті герметично ємності" збільшувалось майже в 3-6 раз. Але між цими варіантами теж спостерігалася різниця впливу температурного чинника на конідії. Так, в негерметично закритих ємностях, які знаходилися на зберіганні при температурному режимі 3-5 °С, конідії не втратили здатність до проростання протягом 18-19 місяців, що було в 1,3 рази довшим, ніж при температурі 20-25 °С.

Аналіз якості інфекційного матеріалу після зберігання протягом року довів – температурний режим у 3-5 °С зберігає життєздатних конідій у 1,43 рази більше, ніж при 20-25 °С (48,3%) (див. табл.). Можливо, саме такий температурний режим є найбільш наближеним до природних умов перезимівлі гриба.

З іншої сторони є очевидним, що на життєздатність конідій впливав не лише температурний чинник, а й вологість повітря, наяв-

ність кисню для дихання. Пояснення фізіологічних та фізичних механізмів впливу на конідії різних чинників та можливої інтерпретації результатів наших досліджень знайдено у літературних джерел. За даними американських вчених В. Ліллі, Г. Барнетт [4], ні один із видів грибів не є obligатним анаеробом. Більшість з них можуть розвиватися лише в умовах аеробіозу, деякі належать до факультативних анаеробів. Розвиток факультативних анаеробів може проходити за рахунок не лише вільного кисню, але й кисню, який перебуває в сполученому стані. Аеробні організми, до яких належить і грибок *Alternaria solani*, потребують для дихання вільного кисню.

У наших дослідах, аерація, що відбувалася в негерметично закритих ємкостях, очевидно була достатньою для підтримання життєздатності конідій як при температурах у 3-5 °С, так і при 20-25°С. В герметично закритих ємкостях грибок не використовував вільний кисень. Саме це і є поясненням того, чому життєздатність його протягом доволі незначного терміну зберігання різко знижувалася.

Крім того, нами встановлено, ще одним чинником, який впливав на життєздатність конідій в нашому досліді, була вологість повітря. Під час закладки на зберігання вологість самого інфекційного матеріалу була однаковою в усіх варіантах і складала 12%. При зберіганні в негерметичній ємкості коливання вологості була більш-менш на постійному рівні, а в герметичній – не відбувалися.

При зберіганні в паперових пакетах температура довіклля коливалась в межах 20-25°С, а вологість повітря – від 50 до 70%. Тому термін збереження інфекційного матеріалу залежав як від температури, так і вологості повітря. Ми вважаємо, що саме остання перемінна (вологість) і була основною причиною швидкої втрати життєздатності конідій в контрольному варіанті в порівнянні з іншими. Внаслідок дії вологості фізіологічні процеси у конідій швидко знижувалися, а через 3-3,5 місяці припинялися зовсім, тобто вони втрачали будь-яку здатність до проростання.

Наведена схема (рис.) відображає фізичну сутність механізму впливу температури, аерації і вологості повітря на життєздатність конідій. Вона наочно показує: при порівнянні двох варіантів зберігання інфекційного матеріалу (3-5°С і 20-25°С) в негерметично закритих ємкостях основним чинником, що знижував життєздатність конідій гриба *Alternaria solani* при частковій зміні чинників А (аерація) і Б (вологість), була підвищена температура.

У варіантах зберігання інфекції в герметично закритих ємкостях, крім підвищеної температури, виявляється додаткова

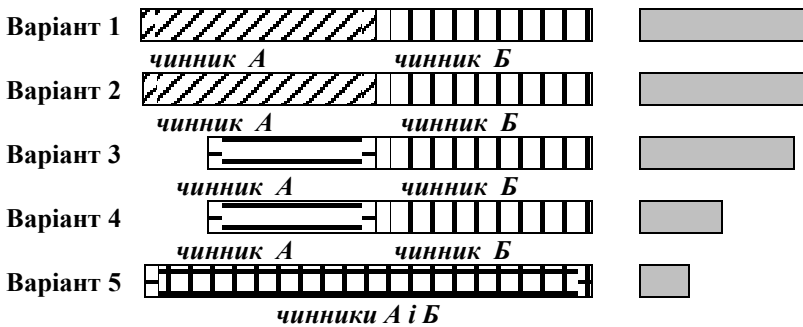

Рис. Схема відображення механізму впливу температури, аерації і вологості повітря при різних способах зберігання інфекції на життєздатність конідій *Alternaria solani*:

- часткова зміна дії чинників А (аерація) і Б (вологість) в залежності від довкілля;
- постійна фізична дія чинників А (аерація) і Б (вологість) незалежно від довкілля;
- постійна зміна дії чинників А і Б в залежності від довкілля;
- тривалість життєздатності конідій.

дія чинника А на життєздатність конідій, а саме недостатня кількість вільного кисню, який поступово використовується грибом для дихання.

Розуміння описаних вище стверджень становиться чітким, якщо розглянути вплив температури, аерації і вологості повітря на життєздатність конідій в контрольному варіанті (зберігання в паперових пакетах при температурі 20-25⁰С). В цьому варіанті, при достатній кількості вільного кисню (чинник А), необхідного для підтримання життєздатності конідій *Alternaria solani*, провідним ("пусковим") чинником суттєвого зниження проростання їх, як і скорочення терміну життєздатності, слугувала підвищена температура на фоні вологості повітря (чинник Б), що залежала від довкілля.

Через рік після зберігання (негерметично закриті ємкості, температура 3-5⁰С і 20-25⁰С) нами була перевірена інфекційна здатність (патогенність) конідій. Зараженню підлягали рослини сприйнятливої сорту Ефемер. В якості контролю було взято інокулюм, зроблений з живих уражених плодів. Концентрація інокулюму – 20-25 тис. конідій в 1 мл води. Кількість конідій досліджуваних варіантів зберігання збільшували згідно визначеного показника їх проростання.

Наші подальші дослідження довели, що суттєвої різниці між інфекційним матеріалом, що зберігався в негерметично закритих ємкостях при температурах 3-5 і 20-25⁰С і виділеним з уражених живих

плодів поточного року, не спостерігалась. Ознаки хвороби з'являлися на рослинах, що досліджувалися, одночасно у вигляді невеликих плям.

Висновки. Запропонований нами спосіб зберігання інфекційного початку *Alternaria solani* в негерметично закритих ємкостях в температурних режимах 3-5⁰С і 20-25⁰С забезпечує високу життєздатність і патогенність конідій. Тому його з успіхом можна застосовувати при створенні штучних інфекційних фонів для оцінок рівня стійкості або сприйнятливості зразків томата на різних фазах онтогенезу протягом всього календарного року.

Бібліографія.

1. Великанов Л.Л., Гарибова Л.В., Горбунова Н.П. и др. Курс низших растений. – М.: Высшая школа, 1981. – 504 с.
2. Курсанов Л.И. Микология - М-Л.: Гос. изд-во. колхозной и совхозной литературы, 1933. – 422 с.
3. Леонтьев Д.В., Акулов О.Ю. Загальна мікологія: Підручник для вищих навчальних закладів. – Харків: Основа, 2007. – 228 с.
4. Лилли В., Барнет Г. Физиология грибов: Пер. с англ. – М.: Изд-во Иностранной литературы, 1953. – 531 с.
5. Методы оценки картофеля, овощных и плодовых культур на устойчивость к болезням. – Минск, 1987. – 94 с.
6. Самуцевич М. Техника фитопатологических исследований – М.-Л.: Сельхозгиз, 1931. – 97 с.
7. Фитопатологическая оценка селекционного материала овощных культур. – Харьков, 1990. – 51 с.

Резюме. В лабораторных условиях было исследовано влияние некоторых факторов на продолжительность та качество хранения инфекционного материала возбудителя – *Alternaria solani* в герметических и негерметических емкостях. Показано накопление и эффективное хранение инфекционного материалу возбудителя *Alternaria solani* в специальном исследовании.

Summary. Under laboratory conditions the influence of some factors on terms and quality of preservation of the infectious material of *Alternaria solani* causal organism in hermetic and unhermetic vessels was studied. There is shown accumulation and effective preservation of the infectious material of *Alternaria solani* causal organism in specsal experiments.